

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatelj je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Vse leto velja . . . 10.— K
pol leta . . . 5.—
četrt leta . . . 2.50
posamezna številka po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 16 h
dvakrat . . . 14
trikrat . . . 12
za nadaljna uvrščenja od petit-vrste po 10 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravištvu Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Prihodnja številka „Učiteljskega Tovarisa“ izide dne 15. junija 1917.

Avtonomija narodov.

Svoji k svojim!

Dunajska »Zeit« govori o notranje-politiških načelih, ki dajejo ruski revoluciji značilno potezo. Parlamentarna vlada, splošna in enaka volilna pravica in avtonomija narodov — to so ta tri načela. — In kako je v naši monarhiji? Sicer imamo v Avstriji splošno in enako volilno pravico za državni zbor, nimamo pa take volilne pravice za druge javne zastope (n. pr. za deželne zbore); v Avstriji nimamo parlamentarne vlade in nimamo avtonomije narodov. Po tej poslednji hrepenimo že sedemdeset let, toda še nadaljnjih sedemdeset let ne moremo več čakati na uresničenje tega postulata moderne in zdrave države narodov. Čas je neizprosni imperator, ki se njegovim zahtevam ne bomo mogli več dolgo ustavljati.

Na Ogrskem je še slabše. Tam imajo sicer parlamentarno vlado, toda ta je popolnoma v rokah oligarhije. Splošne in enake volilne pravice na Ogrskem ni, narodne enakopravnosti tudi ne. Opozicija sicer zahteva splošno in enako volilno pravico, ampak o enakopravnosti narodov ne govori na Ogrskem nihče. In to je najbolj žalostno.

Da se razumemo: tako govori dunajski list! In to nam dokazuje, da je tudi tja že prodrla spoznanje, da je naši državi mogoče dati pogoje razvoja in napredka le na ta način, ako se prizna vsak narod v monarhiji kot samosvoja celota, ki naj sama ravna svojo usodo, napreduje in se razvija moralno in materialno ter kot kulturno in političsko zrela enota daje skupnosti odznak zdravja in modernosti.

Konec vojne, ki smo mu vedno bliže, naj v interesu države in v interesu njenih narodov ne pomenja zgolj uspehov vojaške sile, ampak naj razglasi in vsebuje tudi zmago idej človečnosti, idej političske svobode ter idej demokracije in pravice narodov do samosvojega odločevanja.

Bodočnost države in bodočnost njenih narodov zahtevata, da damo svoji državi celoti podlago resnične demokracije in samoodločbe ter da zgradimo svoj bodoči skupni dom na temelju pravice vseh narodov do samouprave!

Naroda — gospoda in naroda — služabnika ne smemo več poznati! Kar je bilo temu enakega, to je zapadlo zgodarini preteklosti, ki je toliko temnejša, kolikor bolj je čutil katerikoli narod na svojem telesu težo tujčeve pete in pekočo bolečino njegovega biča. V kateri kategoriji narodov je stal naš slovenski narod, tega tukaj ne bomo razlagali; vsak otrok to dobro ve in ve to tudi tisti, ki bi se upiral uvedbi avtonomije narodov, ker bi ravno naš narod z njo pridobil vsaj tisto, kar je nemški narod brez take avtonomije že davno imel! Dovolj značilno za naše dosedanje razmere je dejstvo, da uradno naštetih 70.000 tržaških Slovencev nima niti ene državne ljudske šole, ko je izginjajoča manjšina istomestnih Nemcev lahko dobila na šolskem polju, kar je hotela. Mi smo se borili za napis na vsakem pečatu in na vsakem kašpotu, a drugim so sipali dobrote preko potreb — na našo škodo!

Z zmago demokracije pride narodna avtonomija! To mora biti naša političska vera in to mora biti začetek in konec vsemu našemu političskemu prizadevanju! In že z ozirom na neizmerno važnost našega šolstva pri gradbi bodoče kulturne veličine našega naroda ter z ozirom na svoj lastni stan se moramo za ta svoj nacionalni in državni ideal neprenehoma slovenski učitelji vnemati z vsem plamenom navdušenja in vztrajnosti!

Ves naš sedanjí kulturni, gospodarski in socialni položaj ter vse naloge, ki jih postavi pred nas konec vojne, brezpogojno zahtevajo, da se urede vse razmere v državi na osnovi avtonomije narodov — zlasti pa se mora to zgoditi z ozirom na naše dežele, ker hočemo po vojni Slovenci živeti, kakor smo med vojno trpeli in umirali! Fundament bodočnosti mora biti demokratski duh ustave, prepričen skozinsko od popolne enakopravnosti! Nikogar nečemo, ki bi nas še nadalje tlačil in dušil! Ta maksima ne bodi samo izraz naše narodne zavednosti, nego

imej zakonito obliko, da nam bo služila za izpodbudno silo v ustvarjajočem življenju bodočnosti in za zakonito orožje ob brambi in ugotavljanju svojih gospodarskih, socialnih in kulturnih zahtev in potreb!

Slovenski učitelji bi bili sovražniki svojemu narodu, narodnemu šolstvu in sami sebi, ako bi v danih razmerah mislili, govorili in delali drugače! Vedeti moramo, kaj hočemo, ker bomo tudi v bodočnosti dvigali narodovo moralno in materialno silo in ga vodili do popolnosti, ki je dosegljiva kulturnemu narodu! Vse drugo nam bo navrženo!

Vojna.

IZPREVOD.

In sedaj prihajate, prihajate sključeni, neboljeni... V dolgi, dolgi, nedogledni vrsti gre vam korak, kot zdaj bi izhodili. Usmiljenje, kdor čutiš človeško! Sključeni v hrbtu, tipljete s palicami. Ne hodite li po zemlji, ki vaša jo kri pojila je? V dolgi, dolgi, nedogledni vrsti za možem mož, za bratom brat — vsak mi je najdražji, najbližji! In vodijo vas, in provajajo vas kot otroke — ubogi, bedni starci! Obrazi — kot od mrtvih, vstali, kdo povej, kak na njih je izraz? A s čim prestopite domači prag? A s čim objamete svoje: ženč in otroke in starše in ljubice? In s čim zazrete rodne livade in solnce in zvezde, domači gaj? In s čim ujamate bolešči vzklik, v pozdrav vam kipeč iz src krvavečih? Kaj rije po mozgu vam? Kaj vam pljuča razjeda? Kaj ude vam zvija? In možgani — prestol modrosti — kaj, kako je v dušah vam, bratje?... O, bratje, bratje — vesolstvo pretesno je, da bi obseglo bolešči vse — le srce, človeško srce posoda je zanje! Od obzorja do obzorja potemneva nebo od groze!

In beseda molči, ker besede ni, ki jo izreka človeški glas... In sence pred vami — in sence za vami — to sence so smrti, peruti ujednih ptic! Ali je somrak jutra, življenja novega in novega sveta izvor, ki vi ste mu stvarniki?

G.

NAJVAŽNEJŠI DOGODEK V SVE-TOVNI ZGODOVINI.

Pri banketu lige za mornarico je tajnik mornaričnega ministrstva Carson napil brodogovju Združenih držav. Rekel je, da je prihod oddelka mornarice Združenih držav za Angleško najvažnejši dogodek svetovne zgodovine in priznanje dejstva, da imata stari in novi svet skupen ideal in nameravata ohraniti svobodo na morju v interesu civilizacije in človečnosti. Grožnje s podmorskimi čolni ni rešilo še nobeno brodogovje. Pravi pot, ji pogledati v oči, je ta, da se jo smatra za resnično nevarnost. Mogoče, je rekel govornik, je pred nami še čas težkih izkušenj, a še sence kakega dvoma ni, da bo civilizirani svet dosegel zmago.

DELO SLOVENSKEGA UCITELJSTVA ZA „RDEČI KRIŽ“ IN DRUGE VOJNO-POMOŽNE SVRHE.

Učiteljstvo ljudske šole pri Sv. Juriju v Sl. gor. je nabralo v aprilu in maju t. l. za vojno oskrbo 41 K 20 h; učenke c. kr. rudniške ljudske šole v Idriji nabrale na veselici prostovoljnih doneskov za „Rdeči križ“ 20 K; ljudska šola v Radovljici za „Rdeči križ“ 327 K, za „Studienfürsorge“ 30 K; Ivan Demšar, nadučitelj v Šmarjeti na Kranjskem 5 K; Ivan Pollak, nadučitelj v Št. Vidu pri Zatičini 4 K; Josip Brinar, ravnatelj meščanske šole v Postojni 10 K; Fran Lavtižar, c. kr. okrajni šolski nadzornik v Ljubljani 10 K; skupaj 447 K 20 h.

Danes izkazanih . . . 447 20 K

V zadnji številki izkazanih 171.973 75

Skupaj . . . 172.420 95 K

LISTEK

Iz umetniškega sveta.

Rijavčev koncert. „V kraljestvu palčkov“.

Bil sem še pod vtiskom izbornega Vuškovičevega koncerta, ko so letaki vabili na glasbeni večer v gledališče poslušati — Rijavčev koncert. Kar naenkrat imamo toliko koncertnih priredb na kupu, kar je sicer v veliko veselje vsem, ki hrepené po umetniških vžitkih, našemu občinstvu pa v neopravičeno zabavljanje. Pa o tem „občinstvu“, ki ga menda do sodnjega dne ne bo „pogrun-tati“, pozneje kedaj več.

Mladi koncertni in operni pevec-tenorist, član hrvatskega gledališča v Zagrebu se je povabilu vodstva glasbenih večerov v deželnem gledališču radevolje odzval in je prišel pokazati, koliko je napredoval tekotom zadnjih let, odkar ga nismo slišali. Pred kakimi štirimi leti sta priredila v Mestnem domu Rijavec in pianist Ravnik koncert, o katerem sem prav na tem mestu

poročal. Prorokoval sem takrat Rijavcu lepo bodočnost in danes vidim, da se nisem motil. Njegov glas, predvsem liričnega timbra se je do danes sijajno razvil, je prijetno doneč in v vseh registrih uglašen. Do Rijavčevega umetniškega prednašanja in izražanja pripomoreta dobra deklamacija in predvsem pa pevčeva muzikalna izobrazbenost, ki jo pri naših pevcih čutimo redkeje. Rijavec je poklican interpret modernega slovenskega samospeva, posebno nežno občutenih Lajovčevih pesmi, ki stavijo pevcu težke zahteve. Tega skladatelja „Serenada“ je brezdvoma najdražji biser vse naše tozadnevne literature. Ta invencija, ta melodika in harmonika! Nedosežno krasna skladba, ki so jo peli že skoro vsi slovenski solisti moškega in ženskega spola, toda tako kot Rijavec je ni še nihče podal. Zapel jo je z neodoljivim čarom, zadel mehko ubranost in podoknično razpoloženje. Pesemca je globoko segla v srce! — Svojo rutino je dokazal Rijavec tudi v istega skladatelja „Pesmi starca“, vendar je napravila ta skladba name v baritonski priredbi, peta pred par leti po Vuškoviču primerno večji vtisk. Na vzporedno sta bila dalje dva samospeva iz novejših hrvatske glasbene literature, Baranovičev „Nokturno“ in Sach-

sova „V vrtu“, obe skladbi skritih lepôt, ki nam jih je pokazal Rijavec. Poudariti moram, da je med vsemi letošnjimi solisti, ki so nastopali na koncertih edini Rijavec segel v zakladnico naše in hrvatske samospevske literature, kar mu je le v čast! Večji del občinstva je začel uživati še le pri opernih arijah, ki jih je mojstersko odpel Rijavec in moral še eno na koncu dodati.

Na klavirju ga je lepo, mestoma prediskretno spremljal znani zagrebški pianist Simon, ki je tudi sam v začetku s tremo, pozneje z večjo korajžo igral Chopinovo „Balado“ in Rubinsteinov „Capriccio“.

Eno točko vzporeda je izpolnil moški zbor s tremi skladbami. Adamičeva „Francica“ je po svoji vsebini sedanjemu času primeren, svojčas od Glasbene Matice s častno nagrado odlikovan zbor, ki kaže vse vrline Adamičeve muze. Melodijozen je, na nekaterih mestih nekoliko kočljiv za izvajanje. Odpeli so ga lepo, ponekod dinamično fino prednašano. Živo odpeti zadnji del je zakril srednji del, v katerem je zbor nekoliko padel. Klici „Oj dobro jutro mamica“ s falzeti so bili imenitni!

Oskar Devov zbor „Se ena“ diha humor. Zupančičev poredni tekst je preokoren za

moške glasove, prednašanje humorja in nagajivosti polne skladbe trd oreh. Občutili so to gotovo pevci sami. Prav čedno, mestoma izvrstno se je zboru posrečila „Utopljenka“ eden prvih popularnejših českih zbor, ki znakov starejših dobe ne zakriva, pa je krasen po vsebini in efektu po Křížkovskega uglasbitvi.

Zakaj v gledališču zbor dobro ne doni, je meni uganka. Mogoče se glasovi razgube med kulise, morda je bil zbor preveč narazen postavljen, morda preveč proč od rampe. Zbor štirinajstih priznanih pevcev bi moral doneti vse drugače! Sicer pa moje priznanje za vestnost in trud zboru, kot pevovodji g. Pahorju! Sedaj ne slišimo nobenega zbora, bodimo veseli, da imamo nekaj! Zato me je nemilo dirnilo, ko sem bral v „Slov. Narodu“ tem o nastopu poročilo, ki pravi, „da je nastop bor-nega moškega zbora pokvaril lep utis Rijavčevega koncerta“. Najmilejše rečeno, grdo je tako bogatelizirati pojave za vzpostavitev rednega koncertnega delovanja manjših zborov. Le razdirajte še to, kar imamo. Ko zopet nič ne bomo imeli, boste pa zabavljali!

V kraljestvu palčkov. Prijetno so nas presenetili s svojim gostovanjem ljubki